

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ioannis Tollenarii Brvgensis e Soc. Iesv Specvlvm
Vanitatis Sive Ecclesiastes Solvta Ligataq. Oratione
Dilvcidatvs**

Tollenaer, Jean de

Antverpiæ, 1635

Sectio Qvarta.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68633)

tiùs ignorantiam, quàm veri nominis scientiam, illi concedam.

Interim non possum, quin ex hac non minùs rerum humanarum, quàm scientiarum vanitate, fructum aliquem decerpam, quem è simili tractatione percepit Seneca, qui sic ad Lucilium, Quæris, inquit, mi Lucili, quid de istis capiam quæ modò tractauimus, remotis à reformatione morum? Quid ex istis traham, quod cupiditates meas comprimam? Vel hoc ipsum, quòd omnia ista, quæ sensibus seruiunt, quæ nos accendunt & irritant, negat Plato ex iis esse quæ verè sint. Igitur ista imaginaria sunt, & ad tempus faciem aliquam ferunt: nihil horum stabile nec solidum est; & nos tamen cupimus, tamquam aut semper futura, aut semper habituri. Mittamus animum ad ea quæ æterna sunt, illa despiciatui habentes quæ fluxa & caduca sunt, quæque, vt mox docet Ecclesiastes, nihil nouum, nihil admiratione, nihil pretio dignum continent.

*Res humanae vt fluxa contemmen-
da.*

*Seneca
Epist. 58.*

SECTIO QUARTA.

ECCLESIASTES.

VERS. 9. Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est. quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est.

10. Nihil sub Sole nouum, nec valet quisquam dicere: Ecce hoc recens est: iam enim præcessit in sæculis, quæ fuerunt ante nos.

METRI-

METRICA PARAPHRASIS.

NEQVIVQVAM *stimulis agit*
Egredientem animum dira scientiæ
Prurigo, atque inhians nouis
Ieiuna esuries vana cupidinis.
Quisquàmne hæc reputet noua,
Quæ diu præteritis cognita sæculis?
Miraris trifidâ face
Fumantes scopulos Acroceraunia,
Ætnæisquæ vaporibus
Fuscari igniferi lampadas ætheris?
Iam diu sulphureo patres
In busto Sodomæ consimiles rogos
Spectarunt. Thetidem stupes
Spumosi immemorem littoris, obstrepera
Vnda seditionibus
Affectare patenti imperium solo?
Iam dudum imperiosius
Vndantis pelagi bruta volumina
Noëam nemorum iugis
Inuexere ratem; cùm Libanitidum
Proteus æquoreum pecus
Cedrorum dedit intonsa cacumina
Depasci, & maris incola
Nidis accipitres expulit alcyon.
An fors insolitum putas
Suffosis grauida visceribus Rheæ
Mundi arcana reconditi
Panè è tartareis sedibus erui?
Auri sacra fames diu
Expulsa exilio fidereis plagis,

Per

Per confinia Tartari

Reptauit, rutili præda inhians luti.

An fors æmula montium

Luxu regifico surgere culmina, &

Moles molibus additas

Miraris liquidis nubibus obuias?

Jamdudum Iapeti genus

Affectans rutilis sideribus viam,

Famoso æquore Sennaar

Insanis speculam molibus extulit,

Transscendens Hyadum lares,

Arctoæque niuis, raucaque fulminum

Regna. An forsitan asseris

Mentes ingenuis artibus inlytas

Accendisse scientiæ

Non comperta prius lumina? Nil agis?

Cum nostri generis sator

Diæ plasma manus viribus ingeni

Diuina penetralia

Lustrarit Sophie, multaque viderit

Inconcessa nepotibus.

Nil sub Sole nouum: sed velut ætheris

Seruant excubiæ vices,

Alternis que perit sideribus decor;

Et nunc Sol roseum caput

Immergit Pelago, Leucothoës nouis

Nunc cunabula deserit

Cristatus radius, nec tamen est nouus,

Sic terræ faciem nouat,

Alternatque vices orbita temporum:

Et quæ bruma peremerat,

Vitali reparat sorte Favonius;

E

Sic

Sic quod corripuit prior
 Ætas, & tenebris texit inertibus,
 Ætas fera nepotibus
 Spectandum referet, ne tibi sit recens,
 Quod lux crastina parturit.
 An scire est animus postuma sæcula
 Quam rerum segetem dabunt?
 Quam dilapsa retrò messuerit dies.

PROSA EXEGESIS.

TERTIVM hoc est Ecclesiastæ consecrarium, quod ex motu rerum naturalium, ortusque & occasus vicissitudine colligit, *Nihil sub Sole novum.* Præsentissimum antidotum non tantum aduersus curiosam sciendi pruriginem, sed etiam aduersus immodicos æstus cupiditatum. Si enim nihil noui scientia labore suo consequitur, merito vanitatis ac dementiæ redarguuntur ij, qui corpoream hanc mundi molem curiose perscrutantes, tantâ superbiâ efferuntur, ait Augustinus, ut inter astra, de quibus disputant, cum Lucifero solium collocare videantur. Frustrâ etiam sunt, qui noua semper cupiditatibus suis fomenta conquirunt, si nihil admodum reperire est in hoc vniuerso, præter ea, quæ antiquos voluptatis asseclas famelicos, ac beatitudinis expertes reliquerunt.

Sed priusquam vero sensu verba Sapientis enucleem, sequestrandus est mihi à cæcâ Philosophorum quorundam Epicureorum, Pythagoricorum, maximeque Stoicorum turbâ. Illi enim ut in posterum eadem recursura demonstrarent, quæ præteritis sæculis dilapsa sunt, nescio quæ non somnia venditarunt, nescio quam non palingenesiam, metempsychosin, ecpyrosin,

Nihil in orbe nouum.

Curiositas vana. Augustinus de Moribus Ecclesiæ, cap. 21.

Rerum naturalium reuolutio.

fin, cataclysmum, rerumque omnium reuolutionem finxerunt. Et hæc omnia magno Platonis anno futura pronuntiarunt: sed huic anno vix certus ab illis annus assignatur. Iulius Firmicus hanc rerum omnium redintegrationem ac reuolutionem post trecenta millia annorum ait recurrere. Macrobius hunc annum Mundanum (sic enim appellat) quindecim millibus annorum definit: Orpheus centum viginti millibus: Castander tricenis sexies centenis millibus. Salui sunt: nihil timendum est, ne quis superstes eos mendacij redarguat.

Iulius Firmicus l. 3.

Lipsius l. 2. Physiolog. Stoicæ c. 22.

Redintegrationem ita fieri volunt Stoici. Cum tempus aduenerit, ait Seneca, quo renouaturus se mundus exstinguat, sidera sideribus incurrent, & omni flagrante materiâ, vno igne, quidquid nunc ex disposito lucet, ardebit. Et quidem repentino impetu. Nam, vt alibi scribit, natura ad originem rerum parcè viribus suis vtitur, dispensatque se incrementis fallentibus: subitò ad ruina, & toto impetu venit. Quàm longo tempore opus est, vt conceptus ad puerperium perducatur infans? quantis laboribus educatur & adolescit? at quàm nullo negotio soluitur? Vrbes constituit ætas, hora subuertit. Memento fit cinis, diu silua.

Mundi exustio. Seneca Consol. ad Marciam.

Seneca l. 3. Natural. Quæst. c. 27. Diu nata momento pereunt.

Præmissâ igitur hac * *ἐπιπέσοι*, sequitur * *κατακλινομένης*. * exustione, * diluuium. Mundi diluuium.

Nullâ enim re aliâ exustæ res poterant renasci, ait Firmicus, & ad pristinam faciem formamque reuocari, nisi admixtio esset, & concretus puluis fauillarum, omnium genitalium seminum conciperet fecunditatem.

Hinc deinceps palingenesia, orbisque non tam nouus, quàm postliminio idem renascens. Non enim semper ea licentia erit vndis, ait Seneca, sed peracto exitio generis humani, extinctisque pariter feris, in quarum homines ingenia transferant, iterum aquas

Mundi re-generatio.

Seneca l. 3. Quæst. c. 29.

terra forbebit, & reiectus è nostris sedibus, in sua secreta pelletur Oceanus: antiquus ordo reuocabitur: omne animal ex integro generabitur: dabiturque terris homo inscius scelerum, & melioribus auspiciis natus.

Imago futurorum sunt præterita.

Seneca
Epist. 36.

Sed facesiant hæc bella commenta, & gratuita otiorum somnia. Non ea mens est Ecclesiastæ, cum dicit, *Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est*; sed imaginem speculumque futurorum vult esse præterita, & eadem ratione redhibitionem præteritorum velut in imagine vult esse futura. Æstas abit, sed alter annus illam adducet: hiems cedit, at referent illam sui menses. Solem nox obruit, sed ipsam statim dies abiget. Pars cæli leuatur assidue, pars mergitur: & eadem in terris rerum vicissitudo, veterumque restauratio. Quod vsque adeò verum est, vt ne illa quidem, quæ singulæ, inusitata, & vsque ad miraculum portentosa, aut etiam fabulosa habentur, absque gemellis in hac rerum circumuolutione reperiantur. Fabulis non pauci adscribunt Platicum in Atlantide insulâ diluuium: vt & alterum Deucalionem Poëtis tantopere decantatum; & Mexicanum illud, cuius meminit Lupus Gomara. Sed fidem illis adstruit nouum illud Mexicanum, quod à triennio contigisse accepimus. Et vt de portentosis flammæ eruptionibus aliquid attingam, vidi ante annos quinque montem Vesuuium, vinctis agrisque aruis amœnissimum, simul ac fecundissimum; vt fabulæ, quàm historiæ, mihi propius visum fuerit, quod de flammis eius ac cineribus scribunt Strabo & Columella: sed profectò antiqua prodigia cumulatissimè repræsentauit annus præteritus, cum ingenti boatu tantam cinerum ac fauillarum vim eructauit, vt agris oppidisque ad multa passuum millia vasti-

Strabol. 5.
Columella
l. 10. c. 14.

vastitatem intulerit; aëremque tam liuidis, igneis, sulphureisque nebulis textit, ut vicina Neapolis Gomorrhœum aliquod incendium, aut extremum iudicij diem instare suspicaretur.

Quod si ea quæ magnitudine eximia sunt, aut genere ipso singularia, non tamen absque exemplo sunt, nec ita inusitata, ut non prioribus sæculis paria contigisse commemorentur; quanta est eorum vanitas, qui si quid studio iudustriaque non cuius obuium videntur affecti, cum Archimede discursantes clamant, *Εὐρηκα, εὐρηκα*; aut ita magnificè de se sentiunt, tamquam si latentem in Democriti puteo veritatem, aut scientiam aliquam terris hactenus inauditam, in lucem protulissent? Quid enim, amabò, dicent, quod non dictum priùs? aut quam nouam terris parturient scientiam, cum nullum sit in orbe nouum scientiæ obiectum? An verò maiora sibi ad comparandas scientias naturæ gratiæque præsidia, quam præscis illis *Θεοδιδάκτοις*, & qui ab ipsis rerum incunabulis propiùs abfuere, vindicabunt? præsertim cum effetis hac ætate corporum sensuumque viribus, animi quoque vigor non parum defloruerit?

Norint igitur scioli illi, nouitatis admiratores, & ætatis suæ stolidi præcones, non defuisse antiquis sæculis, siue qui Theologiæ, siue qui Philosophiæ aut Astrologiæ laude floruerint. Primus enim, qui ceterorum parens, idem & Magister fuit Adamus, cui etiam geminæ illæ columnæ siderum ac scientiarum notis insculptæ à Iosepho tribuuntur. Hic cum Mathusalæ conuixerit annis ducentis octoginta duobus, omnem illi diuinam humanamque scientiam tradidit. Rursus Noë cum Mathusalæ synchronus fuerit annis omnino

*Scientia
nulla noua
est.*

*Scientiarum
origo.*

*Iosephus
l. i. Antiq.
c. 4. Pineda
in Salomon.
mon. Præu.
l. 3. c. 27.*

sexcentis, facile huic fuit omnem sapientiæ scientiæque rationem nepoti suo transcribere. Denique cum Noë Abrahamo conuixerit annis quinquaginta sex, restat ut docendi munus ac potestas ab eodem deuoluta sit ad Abrahamum; ex quo deinceps antiquitas ac fama sapientiæ ad Chaldaeos Ægyptiosque redundauit. Hos deinde Græcorum primipili magnis itinerum facultatumque dispendijs iuere consultum. Denique nullum pænè fuit sæculum, cui non sua laus ac splendor sapientiæ debeatur. A quâ dum nouitatis studio, vanæque gloriæ cupiditate, ad auia deuiaque deflectunt nostri temporis hæretici, & vana sui cerebri commenta libentiùs exoculantur, quàm vnanimem Patrum Conciliorumque consensum; Deus bone! quas non pestes orbi Christiano, quæ non opinionum portenta pepererunt?

*Nouitas
periculosa.*

Tolerabilior esset hic nouitatis pruritus in scientiis naturalibus, si intra naturæ terminos subsisteret. Sed videas ita nonnullos Copernici alicuius, aut Galilæi, fomnia adorare, ut de veritate sacrarum Litterarum citiùs, quàm de eorum pronuntiatis, ambigant. Quemlibet, inquiunt, sensum habeat illud Ecclesiastæ, *Oritur Sol, & occidit, terra autem in æternum stat*; dummodò verè pronuntiarit Copernicus cælum stare, terram perpetuo motu in orbem rapi. Quâ tandem ratione ducti? Quia nimirum, stante Copernici sententiâ, salua sunt phænomena. Quid tum verò? An minus erunt salua, si Ecclesiastæ sententiam venerati, cælum mobile, terram stabilem posuerimus? En quàm leui momento à tritâ maiorum semitâ scioli nostri desciscant.

*Præsertim
in sacris
Litteris.*

At, inquiunt, pulchrum est, nouis repertis opibus ingenium locupletare, & non instar ouium torrentem

Docto-

Doctorum sequi. Vanissimi homines! dum nouitate maximè delectantur, non aduertunt, se vetera Pythagoræ & Aristarchi dogmata refodere, quæ à melioribus Philosophis iam diu explosa & sepulta, sub terrâ computruerunt: vt mittam, eos grauissimæ Eminentissimorum Cardinalium sub PAVLO V. censuræ subiacerent. Adeò semper verum est illud Senecæ:

Constitit nulli via nota magno.

Seneca in
Medæâ.

Ite quâ tutum populo priori.

Longè profectò consultius Lacedæmonij Timothei Milesij citharam in pœnam ad sciadem suspenderunt, quòd quatuor fidibus additis, nouam Musicæ formam inuexisset: quod numquam in Republicâ fieri sine legum, & quidem præcipuarum, mutatione, censebat Plato. Nec feliciùs sua nouitas Ptolomæo Lagi successit: qui cum Ægyptiis camelum Bactrianam, toto corpore nigram, hominemque bicolorem inter spectacula produxisset, totius in se multitudinis indignationem concitauit, non immeritò iudicantis, pulchra atque concinna nouis ac turpibus esse præferenda.

Pausanias
in Laco-
nis.

Plato Dia-
log. de Iu-
stinâ.
Causin.
l. 4. Poly-
hist. Sym.
63. ex Lu-
ciano.

Similiter vanitatis arguuntur diuitiarum mancipia, & voluptatis asseclæ, qui noua semper cupiditatum fomenta somniant: quasi in permutatione malorum aliqua possit inesse beatitas, quæ vni solidorum bonorum possessioni contingit. Fuerunt olim diuites, sed infelices: voluptatis asseclæ, sed infames ac turpes: ambitiosi, sed in summis honoribus vilissima mancipia. An noua plus ad beatitatis summam momenti habitura existimant? aut post tot condimenta fesso voluptatis ore delibata, post tot cupediarum artifices atque opifices, quot olim protulit Imperium Romanum, aliquid in orbe putant esse noui? Quid, obsecro, poterunt com-

Cupiditas
frustrâ no-
uum pabu-
lum querit.

comminisci, quod non olim compertum atque exploratum fuerit Apiciis, Æsopis, Claudiis, Vitelliis, Helio-gabalis? Quæ fercula mensis apponent, quæ non olim comprehenderit ingens ille sub Claudio Mineruæ clypeus? Quas verò auaritia nouas explendæ cupiditati vias aperiet, si ne subterranei quidem specus, & ipsa inferorum suburbia (hac ætate non minori periculo, quàm industriâ, subterraneis cuniculis perlustrata) priscais sæculis intacta atque inexplorata fuerunt? Atqui auctor est Asclepiodorus, demissos olim quamplurimos à Philippo Macedone in metallum vetus, olim destitutum, vt explorarent, quæ vbertas eius esset, quis status; an aliquid futuris reliquisset vetus auaritia: nec reperisse illos quidquam, præter ingentia flumina, & conceptus aquarum inertium vastos, & sub aternâ nocte vacua multorum dierum itinera. Vnde perspicuum est, sæculum nostrum non vitiis nouis, sed iam antiquitus traditis laborare; nec ætate nostrâ primùm auaritiam venas terrarum lapidumque rimatam, in tenebris à naturâ meliùs obstrusa perscrutatam: sed ante Philippum etiam Macedonem Reges fuisse, qui pecuniam in altissimas vsque latebras sequerentur; & relicto spiritu libero, in illos se demitterent specus, in quos nullum posset noctium dierumque peruenire discrimen. Quòd si nihil noui, neque ad explendam ingenij curiositatem, neque ad extinguendam cupiditatum sitim, hominum assequi possit industria, nõne vanus est omnis noster in perscrutando labor, qui dies noctesque sollicitos nos habet atque exercitos? Quid est igitur, quod labores nostros tantopere exstimulat in hac vitâ mortali, & spem facit inueniendæ alicuius nouitatis? Alia scilicet

Seneca l. 5.
Natural.
quæst. ca-
pitæ 14.

licet non minor hac vanitate vanitas, quod nimirum antiqua illa, quæ refodimus, iam dudum obliuione sepulta sunt; quod est quartum Ecclesiastæ con-
fectarium.

SECTIO QUINTA.
ECCLESIASTES.

VERS. II. Non est priorum memoria: sed nec eorum quidem, quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos, qui futuri sunt in nouissimo.

METRICA PARAPHRASIS.

EXCVTE *prisci scrimia sæcli:*

Vetera agnosces, quæ noua reris.

Sed nos cui rota præcipitans

Ad Letheos abripit haustus:

Et velut horâ truditur hora,

Luxque fugacem lucem interimit;

Sic quod lapsò tempore gestum est,

Quæ ponè subit, proterit etas.

Vbi tot clari decora ingenij,

Quot multiplici sapiens partu

Charæ soboli fudit Adamus?

Vbi nunc artes, quas caelesti

Propius fonti diuite venâ

Protulit æuum? Tot ubi heroës

Inchyta nati sidera mundi?

Vbi Noëam mersa tulerunt

Sæcla carinam, vix bis denos

Numero ex omni nouisse datum est.

F

I nunc,